

51

SVENSKT GUDS- TJÄNST- LIV

*Tidskrift för liturgi,
kyrkokonst, kyrkomusik
och homiletik*

HÄFTE 4 / ÅRGÅNG 22 / DEC. 1947

C. W. K. GLEERUPS FÖRLAG / LUND

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	Sida
<i>Adell, Arthur</i> : Anmälan	1, 120
-- » -- Gemensamt arbete mot gemensamt mål	79
-- » -- Nordiskt utskott för tidegården	105
<i>Allard, Fredrik Martin</i> : Flerstämmig musik från utgången av 1600-talet i Linköpings stiftsbibliotek	36
<i>Andersén, Harald F.</i> : Tidegårdens förnyelsesträvanden i Finland	2
-- » -- Två decenniers kyrkomusikaliska utveckling i svenska Finland	111
<i>Arnér, Gotthard</i> : Ny kyrkomusik	27
<i>Buchholz, Friedrich</i> : Alpirsbach	116
<i>Carlsson, Sten L.</i> : Svenskt körarbete under 1946	13
<i>Cnattingius, Bengt</i> : Finländsk medeltidskonst	42
<i>Edwall, Pehr</i> : Musikupplagan till »Sjungom»	50
Laurentius Petri Sällskapet	52, 107
<i>Lindquist, David</i> : Biskopsvigning och kyrkoherdeinstallation	45
-- » -- Textkommittén av år 1850	118
<i>Mall, Carlton H.</i> : Tidegården och den evangeliska kristen- heten i Amerika	96
<i>Nielsen, Svend Aage</i> : Davids Psalmer i videnskabens og evan- geliets Lys	67

<i>Peters, Knut: Vallentunaboken</i>	25
— » — Medeltida breviarietradition	57
Recensioner	31, 88
<i>Segelberg, Eric: Ett tyskt breviarium från förra seklet</i>	114
<i>Stenberg, Ragnar: Kyrklig skrud och prydnad</i>	18
— » — De liturgiska studierna i kyrkomusikerutbildningen	33
— » — Liturgi och konst	89
<i>Wallin, Karl Erik: Nordiskt konvent i Helsingör</i>	102
<i>Wöldike, Mogens: Nogle problemer ved Udførelsen af ældre</i>	
Musik	5
<i>Zethelius, Gudrun: Laurentius Petri Sällskapets studiekon-</i>	
vent och årsmöte	107
<i>Ahlén, Waldemar: Svensk orgelkonst 1946</i>	45

S V E N S K T G U D S T J Ä N S T L I V

UNDER MEDVERKAN AV
 INTENDENTEN BENGT CNATTINGIUS, LINKÖPING, OCH
 KYRKOHERDEN, TEOL. LIC. KNUT PETERS, SÖNDRUM
 SAMT SOM REPRESENTANT FÖR SÄLLSKAPET KYRKOSÅNGENS VÄNNER:
 KOMMINISTER RAGNAR STENBERG, LIDINGÖ.

UTGIVEN AV
 KYRKOHERDEN ARTHUR ADELL, SÖDERKÖPING.

Tidskriften utkommer med 32-sidiga nummer 4 gånger om året, nämligen
 i mars, maj, september och december.

Red. adr.: Söderköping. Rt 59. Exp. adr.: C. W. K. Gleerups förlag, Lund. Rt 144 00. Postgiro 30843.

Prenumerationspris: i bokhandeln eller direkt från förlaget: kr 4:50 pr år.

Annonspris: 20 öre pr mm enkel spalt.

Rabatt vid större annons och vid upprepning av annons i flera nummer.

Detta nummer innehåller bl. a. komminister R. Stenberg, Lidingö: Liturgi och konst. — Rev. Carlton H. Mall, Maywood, Ill. U. S. A.: Tidegården och den evangeliska kristenheten i Amerika. — Pastor Karl-Erik Wallin: Nordiskt konvent i Helsingör. — Kyrkoherde A. Adell: Nordiskt utskott för tidegården. — Fil. stud. Gudrun Zethelius, Uppsala: Laurentius Petri Sällskapets studiekonvent — Organist Harold Andersén, Helsingfors: Två decenniers kyrkomusikaliska utveckling i svenska Finland. — Pastor Eric Segelberg, Uppsala: Ett tyskt breviarium från förra seklet. — Dr. Phil. Friedrich Buchholz: Darmstadt: Alpirsbach. — Docent David Lindquist, Lund: Textkommittén av år 1850. — Anmälan.

Bo Wedrups Orgelbyggeri

FIRMA ORGELTJÄNST

Uppsala

Kungsgatan 30B - Tel. 363 57
41295

Herman Nordfors & Co.

ORGELBYGGERI

innehar statens mästarebrev

LIDKÖPING

Tel. Kontoret 201 45 Tel. Bostaden 205 92

Tillverkar piporglar efter nyaste konstruktioner. Moderniseringar, insättning av elektrisk bältdrift och stämningar utföras omsorgsfullt.

Dispositions- och kostnadsförslag på begäran.

Doktors-

avhandlingar

tryckas perfekt å

Skånska Centraltryckeriet

Grönegatan 14

Lund. Tel. 10275

Goda idéer

TECKNING RETUSCH
 KLICHEÉR SKYLTA

KÖHLERS KLICHEÉ

Tel. 16734 10842

Malmö ANSTALT
 ST. NYGATAN 54

Liturgi och konst.

Så långt vi kunna blicka tillbaka i den kristna gudstjänstens historia, se vi hur gudstjänstlivet sökt sig konstnärliga uttrycksmedel och tagit de sköna konsterna i sin tjänst. Liturgien själv har ju konstnärlig gestalt och kan bedömas även ur estetisk synpunkt. Sådan mässan utformats på såväl västerländskt som orientaliskt område framträder den som ett mäktigt konstverk med starkt dramatisk karaktär och med en litterär och musikalisk gestaltning av stor och hög skönhet. Tidigt fingo även de bildande konsterna träda i kyrkans tjänst. Kyrkorummet, som ursprungligen fick sin yttre gestaltning ur redan givna former i den senantika kulturvärlden, anpassades efter kultens krav och fick sin karaktär och uppbyggnad bestämd av det liturgiska livet. Som ett led i förkunnelse och undervisning trädde även bildkonsten i kyrkans tjänst. Symboler och bildframställningar i måleri och skulptur blevo en del av kyrkans förkunnelse och fingo sin uppgift inom det liturgiska livets ram.

Detta förefaller oss helt naturligt. Driften till konstskapande och behovet att ge sina känslor ett konstnärligt uttryck är ju en gåva i skapelsen. Det skulle förvåna, om vi just inom kyrkan och den kristna kulturvärlden skulle finna en annan inställning. Och dock ha liturgi och konst mer än en gång i kyrkans historia framträtt som motsatser. När man skärskådar problemet liturgi och konst, skulle man kunna stanna vid en historisk betraktelse av förhållandet mellan dessa båda. Då vi här även ville se frågan ur principiell synpunkt, få vi nöja oss med en hastig överblick över det historiska skeendet.

Flera av fornkyrkans fäder och lärare uppträdde med skärpa mot bildkonsten eller höjde varnande röster mot denna. Skälen härtill äro enkla nog. I en hednisk miljö, där bilddyrkan var något alldagligt, var det icke alltid så lätt för dem, som nyligen omvänts till kristendomen, att hålla sig fria från tillbedjan av bilder. Likaså spelade kampen mot gnosticismen en roll, som vi icke kunna bortse från. På orientaliskt område synes formlig bilddyrkan ha vunnit insteg bland folket, och som en reaktion häremot

satte bildstormarna in sitt angrepp mot allt vad kultbilder hette. Då munkarna trädde in som den stora massans talesmän och försvarade bilderna och ärandet av dessa, utbröt den stora bildstriden, som upprörde sinnena i mer än hundra år från 700-talets början fram emot mitten av 800-talet. Den väldiga kampen slutade med bildvännernas seger på synoden i Konstantinopel 843. I Västerlandet tog man avstånd både från bildstormarnas framfart och massornas bildkult.

Under medeltiden upplever den kyrkliga konsten i den västerländska kyrkan sin fulla blomning. Konstens alla former träda i den universella kyrkans tjänst, och det högmedeltida fromhetslivet är en fruktbar groningsgrund för arkitektur, bildkonst, liturgisk diktning och kyrkomusik. De stora katedralerna med sin rika skulpturskrud framstå som encyklopedier i sten över hela den medeltida teologien och världsbilden. Det konstnärliga programmet göres upp av teologiskt kunniga präster med fin liturgisk bildning och utformas av stora konstnärer, som ställa hela sitt verk i kyrkans tjänst. Här råder ett jämviktsläge i förhållandet mellan liturgi och konst, men även under dessa blomstringstider höjas stundom varnande stämmor, då det gäller konsten. Både Bernhard och Franciskus manade till måttfullhet i de konstnärliga uttrycksmedlen, men det egendomliga är, att båda dessa gestalter genom sin religiösa insats befordrat den kyrkliga konstens utveckling. Cisterciensernas strama kyrkoarkitektur hör till de ädlaste uttrycken för den medeltida konstverksamheten, och den franciskanska fromheten har verksamt bidragit till den fördjupning och förfining, som vi spåra i högmedeltidens bildframställning.

När reformationen bröt in som en stormvåg över Europa, välldes den fram över en kulturvärld, som flammade i höstens starka färgprakt. Ur formell synpunkt företedde det liturgiska livet en praktfull blomning. Vid katedraler och stadskyrkor hade kor och kapell vuxit med antalet fromma stiftelser, och hos bildsnidare, pärlstickare och målare rådde en livlig verksamhet för att tillgodose det ökade kravet på kyrkoskrud. Icke minst i norra Europa stod den kyrkliga bildkonsten i sitt flor, och från flandriskiska och nordtyska verkstäder utgick en jämn ström av altarskåp, helgonbilder och kyrkliga textilier. När nu reformationen sätter in, och senmedeltidens liturgiska liv blir skakat i sina grundvalar, måste detta med det historiska skeendets egen nödvändighet återverka också på det kyrkliga konstlivet, även där inga bildstormar

kommo att rasa. På lutherskt område bibehölls visserligen i stort sett det medeltida beståndet av liturgisk konst, även om någon nyskapelse icke kunde äga rum, men i Zwinglis och Calvins kyrka framträdde ett öppet konstförakt, som tog sig råa och barbariska former. Det fanns ansatser härtill även på lutherskt område. Karlstadts beryktade framfart i Wittenberg kunde ha fått ödesdigra följder, om icke Luther själv i tid ingripit. Konstfattigdomen i Tysklands evangeliska kyrka kan icke läggas Luther till last utan har andra orsaker. Reformatorn har själv i sina predikningar deklarerat sin positiva inställning till bildkonsten, samtidigt med att han tager avstånd från allt missbruk och »all falsk förtröstan på bilder».

På katolskt område går den kyrkliga konsten i Italien en strålande utveckling till mötes vid den tid, då reformationen i Nord-europa plötsligt klipper av den senmedeltida blomstringen. Renässansen har under 1500-talet avsatt härliga frukter söder om Alperna, och då barocken omkring 1600 är utbildad, blir dess kyrkonst ett tjänligt verktyg i motreformationens tjänst. Det är först under 1700-talet, som katolicismens liturgiska konst under inflytande av sekulariserande kulturströmningar upphör att vara i egentlig mening kyrklig.

I det medeltida Sverige med dess skäligen karga kulturförhållanden innebar kristendomens seger och kyrkans organisation en radikal nydaning även på konstens område. Med resandet av de äldsta stenkyrkorna markeras icke endast landets inlemmande i det universella, västerländska kyrkosamfundet utan även dess inordnande i det kristna Europas kulturtradition. Stenkyrkan var både genom sitt material, sitt byggnadsätt och sin arkitektoniska gestaltning något i sin art lika nytt och främmande i förhållande till den inhemska timmerbyggnadstraditionen som det kyrkliga gudstjänstlivet och den gregorianska sången i förhållande till den hedniska kulten och den nordiska musikutövningen med dess starkt instrumentala prägel. Det är märkligt att iakttaga, hur snabbt den nya, inhemska stenarkitekturen i kyrkans tjänst slår igenom i vårt land och hur redan från början det allmäneuropeiska godset hos oss blir omdanadt till en konst med tydligt nationella drag. De äldsta gråstenskyrkorna i Uppsverige ha väl rests av utländska murmästare, och deras uppbyggnad är betingad av främmande förebilder, men själva det kärva materialet förlänar dem ett drag, som vi uppfatta såsom äkta svenskt. Dopets sakrament gav upphov till en

blomstrande funtskulptur, vars rika bildvärld är ett dyrbart arv från vårt första kristna sekel och öppnar ett fångslande perspektiv över de trosformer och föreställningskretsar, som döljas bakom det medeltida dopritualets formler och ceremonier.

Den intensiva strävan till konstnärliga uttryck för det liturgiska livet, vilken är karakteristisk för andan i senmedeltidens kyrka, möter även på svensk mark. Kostbara flandriska och nordtyska altarskåp glimmade i de små sockenkyrkornas kor, och inhemska konstutövare i kloster och köpstäder verkade för berikandet av kyrkans skrud och prydnad. Förvånansvärt rika skatter av altarskåp, triumfkrucifix, helgonbilder och kyrkliga textilier ha bevarats till våra dagar, och det väldiga beståndet av gotiskt muralmåleri, framförallt i Mälardalens kyrkor, ha vi rätt att betrakta som ett sannskyldigt nationalgalleri.

Genom den moderna forskningen har detta material blivit känt och uppskattat. Men vi skola heller icke glömma den konstnärliga nyskapelse, som från 1200-talet och fram till medeltidens slut ägde rum inom liturgi-ns egen ram, även om denna verksamhet ännu är mindre beaktad av forskningen. Medan ännu vårt eget modersmål var kantigt och obearbetat och gav en rätt torftig klädnad åt krönikevisornas knittelvers, skapades i Uppsala, Linköping och Skara en liturgisk poesi på latin, som icke behöver skämmas för sin fina franska släkt från Paris. I hymnens, sekvensens och rimofficiets gestalt fanns plats för en konstnärlig nydaning, och kring de nordiska helgonens minne knöto svenska klerker ärekransar, som sannerligen icke vissnat med de gångna seklerna utan ännu stråla i skönhet. Bland mycket, som kanske endast är gott hantverk, höjer sig denna liturgiska diktning flerstädes till poetisk höjd, och en antifon sådan som »Rosa, rorans bonitatem» kunde intaga ett hedersrum även inom den stora liturgiska poesien på Kontinenten.

När reformationen genomsyrade kyrkan i vårt land, kom den att gå fram med stark känsla för den liturgiskt-konstnärliga tradition, som utbildats under medeltiden. Förtjänsten härav tillkommer i främsta rummet ärkebiskopen Laurentius Petri, inför vars namn vi stanna i vördnad och tacksamhet. Den prägel han satte på reformationens förlopp i vårt land, är högst märklig. Här förenades en djup inlevelse i gudstjänstlivets egenart med en levande känsla för det liturgiska livets konstnärliga uttrycksmedel. Enstaka bildstormares framfart blev aldrig annat än en

bedrövlig episod. Det evangeliskt bärkraftiga i medeltidens liturgiska arv räddades över till en kommande generation, sedan guld-
det luttrats i reformationens eld. Vad vi efter 1571 års Kyrko-
ordning innefatta i begreppet kyrkoskrud, blev bevarat och vård-
dat. Ännu under det ekonomiskt torftiga 1500-talet smyckades
kyrkornas valv och murar stundom med målningssviter, och denna
tradition hålles vid liv under 1600-talet, då även predikstolar och
altaruppsatser av konstnärlig hållning tillföras kyrkorummen,
skrudkammarens textilförråd och silveruppsättning utökas efter
1500-talets reduktioner och de nyuppsatta bänkkvarterens livliga
färghållning stämmas in i det gamla kyrkorummets helhetston.
Under 1700-talet uppstår här och där en lokal målarskola av mer
eller mindre allmogemässig karaktär, som med iver smyckar kyrko-
murar och tempelvalv. Särskilt omfattande är en västsvensk skola,
som ännu några årtionden före upplysningsteologiens och nyklas-
sicismens genombrott i slösande rikedom fyller kyrkorummen
med sina naiva och brokiga scenerier ur Bibeln och den ortodoxa
troföreställningens värld. Den svenska lantsocknen och stadsför-
samlingen, sådan den möter oss i framdragna aktstycken från
1700-talet, med sin lutherska renlärighet, sina väldiga nattvards-
bord, sin kyrkotukt och sin trogna samling kring Ordets tolkning
från predikstolen, lider icke av någon bildskräck eller någon
längtan efter att få vraka vad medeltid och reformationstid lämnat
i arv av kyrklig skrud. Reaktionen mot allt detta kom som en
följd av en ny smakriktning inom konsten, och en förflackning av
andelivet. Nyklassicismens konstnärliga ideal stod i uppenbar
motsättning till medeltidens och stormaktsepokens rika bildprakt
och livliga färghållning i kyrkorum och kyrkoskrud, och den
rationalistiska livssyn, som mot 1700-talets senare del blev allt-
mer vanlig, skapade förakt för kyrkans traditionella konstbestånd.
Hand i hand härmed gick utarmningen och förflackningen av det
liturgiska livet. Ur brytningarna kring sekelskiftet 1800 utgick
kyrkans liturgiska och konstnärliga arv illa medfaret. Under det
nya seklets första årtionden förelåg resultatet i en mäsas med
betänkliga brister, en torftig kyrkosång och en kyrkokonst av
mycket låg halt. Ännu kunde väl arkitekturen uppvisa kyrkoex-
teriörer och andaktsrum av verklig resning, men inredningskonst
och kyrklig skrud hade redan under seklets förra del sjunkit
katastrofalt för att efter mitten av århundradet nå sitt bottenläge.

Förnyelsesträvanden på kultens område gjorde sig snart gäl-

lande, och mot seklets slut kom också en kyrkomusikalisk nyorientering, som börjat sätta spår i vår egen tid. Den kyrkliga konsten skulle dock länge förbliva i förfallets tillstånd. Det är först under vårt eget sekel, som kyrkoarkitekturen åter nått upp till konstnärlig höjd och kyrklig skrud och bildkonst lyfts upp ur sin förnedring. De senaste årtiondena ha medfört en förnyad förståelse och ett nyväckt intresse för den konstnärliga gestaltningen av kyrkorum och kyrkoskrud. Samtidigt har den kyrkliga sången och musiken genomgått en nydaningsprocess på traditionens grund. Men vi stå endast i början av detta skeende, och såväl kring kyrkomusiken som kyrkokonsten står diskussionen stundom het. Liturgi och konst är ett ämne med bevarad aktualitet, och den som vill få ett grepp om problemet, måste ha en princip att utgå från och en fast linje att följa.

II.

Redan av en kort historisk överblick över liturgi- och kyrkokonstens utveckling genom tiderna, skulle man kunna nå fram till en synpunkt på det nutida problemläget. Upplösningstendenserna på gudstjänstlivets och kyrkokonstens område hänga alltid samman med bristande förståelse för och kännedom om den givna traditionen. Även det senare 1800-talet, som huvudsakligen rörde sig med historiskt stilgods, visade sig sakna verklig kännedom om vår egen konstnärliga tradition. Man band de konstnärliga formerna vid vissa stilschemata, som man fastslog som mönsterbildande. Härvid utgick man dock mer från teoretiska spekulationer än från verklig kunskap om den faktiska verkligheten. Ett själlöst efterbildande av vissa stilmönster kan heller aldrig göra anspråk på att vara ett verkligt konstskapande. Vad man kunde kräva vore nyskapelse på traditionens grund. När den kyrkomusikaliska nydaningens män under senare delen av 1800-talet grepo sig an med sitt verk, menade de sig också skapa på traditionens grund, men även här var kännedomen om det faktiska materialet ännu för ytlig. Det beundransvärda arbete, som utfördes, saknade just kännedom med den verkliga svenska traditionen, och skedets nyskapelser framstå nu som ett nödvändigt led i strävandet fram till en förbättrad kyrkosång men verka redan förlegade och visa sig behäftade med svåra brister just ur den svenska gudstjänsttraditio-

nens synpunkt. När man betonar traditionen som en princip i det konstnärliga skapandet i kyrkans och gudstjänstlivets tjänst, måste traditionsuppfattningen vila på gedigen kunskap om det faktiska, historiska materialet. Och dock kan denna synpunkt aldrig bli den främsta principen, hur värdefull den än är.

Ser man på de stora tiderna i gudstjänstlivets och kyrkokonstens historia, skall man också göra den iakttagelsen, att de konstnärliga uttrycksmedel, som tagits i kultens tjänst, på ett väsentligt sätt givit uttryck åt liturgiens anda och sanna väsen. De perioder vi kunna beteckna som nedgångstider, visa däremot, att den liturgiska synen blivit begränsad och förträngd och att de konstnärliga uttrycksmedel, som skenbart stå i gudstjänstlivets tjänst, endast äro tomma dekorationer utan samband med ett pulserande, liturgiskt liv. Man skulle därför kunna säga, att den synpunkt, från vilken betraktelsen av konsten i gudstjänstlivets tjänst måste utgå, är liturgiens väsen och anda. Men då denna anda och detta väsen te sig på skilda vis i olika kyrkosamfund, kan man icke uppställa några allmänna regler för det konstnärliga skapandet i kultens tjänst, utan hänsyn måste tagas till just det kyrkosamfund, i vars tjänst man ställer de konstnärliga uttrycksmedlen.

Gäller det svenskt gudstjänstliv, måste man taga hänsyn till såväl mässans som bönegudstjänsternas historiska framväxt under reformationstiden. Mässan har ett påtagligt konservativt drag i jämförelse med de reformerta gudstjänsttyperna. På svenskt område har det aldrig varit fråga om en radikal nyskapelse som i de reformerta samfundet. Här stå vi inför ett från fornkyrkan och medeltiden övertaget arvegods, som renats och rensats i evangelisk anda. Romerska föreställningar om mässoffer och förvandlingsunder ha utmönstrats, men Kristi verkliga närvaro i Ordet och sakramenten betonas icke mindre starkt än på romerskt område. Undret, mysteriet, är kvar, men det har lyfts upp ur mer eller mindre magiska föreställningskretsar till ett rent andligt plan. Guds uppenbarelse och människans syndabekännelse, tacksägelse, lov och tillbedjan äro element, som karakterisera mässan. Och till detta kommer som ett nödvändigt moment Ordets förkunnelse. Stanna vi inför tidegården under dess klassiska tid och i dess traditionella gestalt, se vi hur den alltigenom präglas av börens och tillbedjans anda.

Att söka giva uttryck åt liturgiens väsen och anda, måste vara den ledande principen för all konstutövning inom gudstjänstens

ram och allt konstskapande för kultiska ändamål. Tillgodoses denna princip i full utsträckning, kommer även traditionssynpunkten och förkunnelsemomentet till sin rätt. Vilken konstart, det än gäller, måste den underordna sig den liturgiska idén. I kyrkans och gudstjänstlivets tjänst får konsten aldrig bli sitt eget ändamål. Den skall vara liturgiens tjänarinna och ett uttryck för liturgiens eget väsen. Detta har varit något självfallet i de stora tiderna av kyrkans och kyrkokonstens historia. Vi behöva endast tänka på medeltiden. Dess kyrkokonst är i egentlig mening framsprungen ur liturgien. Men först och sist är den skapad av människor, för vilka Gud var en ofrånkomlig realitet och en auktoritet, för vilken människan ödmjukt böjde sig. Skall konsten i dess olika yttningar fylla en uppgift i vår egen gudstjänst och vårt eget kyrkoliv, måste dess utövare gå till sitt värv i samma ödmjukhet inför Herren och ställa sina skapelser i tillbedjans och förkunnelsens tjänst. Frågan om vilken konst, som lämpar sig för kyrkligt bruk eller vilken sång och musik, som är den mest tjänliga i gudstjänsten, är mer än ett smakproblem eller en stilfråga. Det gäller förvisso att ställa höga estetiska fordringar på det som skall tjäna gudstjänst och andaktsliv, men det hela måste ses ur liturgiens egen synvinkel.

När detta sker, behöver aldrig någon principiell konflikt mellan liturgi och konst uppstå. Där liturgien får taga den stora och levande konsten i sin tjänst, kan det hela samverka till Guds ära och kyrkans och församlingens rätta uppbyggelse.

Ragnar Stenberg.

Tidegården och den evangeliska kristenheten i Amerika.

I likhet med de flesta lutheraner i Amerika var min tidigare kontakt med liturgiska ting begränsad till huvudgudstjänsten. Min teologiska fostran öppnade icke mina ögon för liturgiens historiska och teologiska art och karaktär av tillbedjan. Det var först när jag blev kaplan i Förenta Staternas flotta, som den verkliga karaktären i den liturgiska gudstjänsten blev uppenbar för mig. Medan jag gjorde tjänst på ön Guam i Stilla havet ledde jag

regelbundet fullständig liturgisk gudstjänst för det lutherska manskapet på ön. Flera hundra soldater och matrosar reste lång väg för att delta i denna gudstjänst varje söndag. De voro icke tillfredsställda med de formlösa gudstjänster, som leddes av de reformerta prästerna på deras förband. De hungrade bokstavligen att få tillbedja i den lutherska kyrkans huvudgudstjänst. Denna djupa längtan hos manskapet, som gärna gick lång väg för att få tillbedja vid en liturgisk gudstjänst, gjorde ett djupt intryck på mig.

Med denna levande erfarenhet förbands min egen personliga reaktion inför det material, som kyrkan erbjöd för daglig enskild husandakt. Jag hade förgäves sökt efter tillfredsställande liturgiskt material. Jag tror att vår nuvarande oliturgiska litteratur har bidragit mycket till den nuvarande fattigdomen vid enskild tillbedjan och husandakt. Beklagligtvis försummar t. o. m. många präster verklig enskild tillbedjan och husandakt. Det är tydligt att en orsak till fattigdomen i vårt böneliv är bristen på verkligt god andaktslitteratur.

Jag är viss om att ett Evangeliskt Breviarium av det rätta slaget bleve tillgängligt så skulle andaktslivet i vårt folk omedelbart komma att visa en förbättring. Det är därför mitt mål, att göra vad jag kan för att en sådan andaktsbok skall komma till stånd.

Säkert är ett Breviarium för hemmets altare eller den dagliga tidegården eller bönen en stark grund för att bygga upp ömsesidig kärlek i hemmet och kyrkan.

Syftet med ett evangeliskt breviarium skulle vara att tillfredsställa den estetiska böjelsen till andakt och att göra tillbedjan mera uppfordrande och verkningsfull.

Både mitt liturgiska uppvaknande medan jag var kaplan vid flottan och mitt personliga medvetande om behovet av mera tillfredsställande enskild andakt, inriktade mitt akademiska arbete vid Lutherskt teologiska seminariet i Chicago på studiet av tidegårdens natur och historia och energiska försök att formulera ett evangeliskt breviarium avsett att offentliggöras.

Källmaterialet är, särskilt från luthersk synpunkt, utomordentligt knappt i Amerika. Jag använde till största delen den gamla medeltida traditionen och senare publikationer, både anglikanska och romersk-katolska. Bristen på luthersk litteratur om tidegården kom mig att söka kontakt med lutheranerna på kontinenten i Europa. Jag är tacksam för det intresse och den tillgänglighet jag

mötte hos dem. Genom dessa förbindelser kom jag att mottaga inbjudan till den ekumeniska konferensen i Helsingör.

Frånsett kyrkans huvudgudstjänst, saknar den amerikanska lutherska gudstjänsten i vidare bemärkelse liturgisk karaktär. Den stora massa av engelsktalande lutheraner som ha varit i Amerika under flera generationer, äro mindre liturgiskt inställda, än de som ha skandinavisk tradition. En tid fanns det vissa områden i Amerika bland de engelsktalande lutheranerna, där t. o. m. den svarta ämbetsdräkten, altaret och den liturgiska gudstjänsten voro okända och behövde återställas. I viss mån har den amerikanska lutherdomen blivit påverkad av de andra protestantiska grupperna, såsom metodister och presbyterianer. Det finns ännu lutheraner som brännmärka varje historiskt liturgiskt bruk som romerskt katolskt. Det är naturligtvis därför att de äro fullständigt obekanta med liturgiskt bruk och endast verklig uppfostran kan rätta det.

Emellertid finns det enskilda och grupper som äro intresserade av att återuppliva kyrklig sed och särskilt daglig tidegård. Två sällskap ha bildats för detta ändamål, nämligen Society of St. Ambrose och Society of St. James. Under den tid de ha medverkat till den liturgiska rörelsen i Amerika, har deras inflytande varit mycket begränsad.

Den mest uppmuntrande utvecklingen i vårt land för närvarande är den starka känslan för upptagande av en gemensam sångbok (hymnal) och en gemensam liturgi för kyrkans huvudgudstjänst. Sedan 1888 har det funnits en engelsk liturgi, »the Common Service», som alltmer kommer till användning.

Liksom konferensen i Helsingör är den liturgiska rörelsen i Amerika präglad av en stark ekumenisk känsla. En enhetlig liturgisk gudstjänst och sångbok är på väg att växa fram och möjligen komma de att offentliggöras inom kort. Detta arbete innefattar också gemensamma översättningar av många kyrkans stora hymner och sånger.

Framsteg hava alltså gjorts. Ett annat tecken därpå ser man i den snabba utbredningen av bruket av prästrock, alba och stola såsom prästerskapets dräkt.

Inflytande från den internationellt kända St. Olofskören i den norska lutherska kyrkan, har skapat ett djupt intresse för och uppskattning av kyrkomusik. Många andra college-körer hava följt dess exempel, så att för närvarande t. o. m. den reformerta kyrkan

har upprättat Westminster School of Music i Dayton, Ohio, och även andra ha följt exemplet.

Vi kan dra den slutsatsen att tiden nu är mogen mer än någonsin i vår nations historia för att framföra ett evangeliskt breviarium. Det finnes ingen sådan publikation tillgänglig för prästerskapet eller lekfolket, men under senare år ha två olika försök gjorts av enskilda och grupper, intresserade av ett evangeliskt breviarium eller daglig tidegård.

Det första arbetet påbörjades av The Common Service Book Committee of the United Lutheran Church of America år 1936. Detta arbete lades emellertid åt sidan, då kommittén upptog ett arbete, som ansågs viktigare, nämligen sammanställandet av en gemensam luthersk sångsamling (Hymnary) för amerikansk lutherdom.

Denna kommittés mål var att sammanställa en gudstjänst för varje dag av kyrkoåret, fullständig i alla detaljer. Den skulle vara liturgisk i sin uppbyggnad, innehålla de historiska gudstjänstmomenten och skulle avfattas på modernt språk. Fördelen med en enda tidebön var enligt utgivarnas mening att den kunde användas vilken tid på dagen som helst.

Ett senare förslag till Evangeliskt breviarium, har gjorts av Rev. Karl Piepkorn som ämnar ge ut ett breviarium, som skall tryckas i en volym och uppbyggas som matutin och vesper, med prim, ters, non och completorium tryckt i ett särskilt tillägg. Hittills har detta arbete ännu icke befordrats till trycket.

Den mera framträdande liturgiska publikationen inom våra lutherska kretsar i Förenta Staterna är Una Sancta. Ett av dess senaste nummer ägnades åt Sveriges kyrka. Denna tidskrift är otvivelaktigt den mest positiva kraften i den lutherska liturgiska rörelsen i Amerika, men olyckligtvis är dess spridning ännu mycket begränsad och den når endast några hundra prenumeranter.

Mitt eget arbete i det aktuella utformandet av ett evangeliskt breviarium är på intet sätt omfattande. Först och främst har jag använt den mesta tiden till att studera tidegårdens väsen och historia. Ytterligare arbete på tidegården har jag uppskjutit till min återkomst från konferensen i Helsingör. Ty om lutherdomen i Europa komme att få ett gemensamt breviarium, skulle det vara mycket fördelaktigt förr den amerikanska lutherdomen att ta hänsyn till detta. Må Gud påskynda den dag, då lutherdomen över hela världen kommer att ha en gemensam bönbok.

Med hänsyn till de amerikanska lutheranernas väsen och läggning skulle jag vilja framlägga vad som synes mig böra göras för att främja bruket av ett evangeliskt breviarium i Amerika.

Först borde det framläggas ett program som sträckte sig över en period om 45 till 75 år. Vi skall inte försöka framhäva vår entusiasm, insikt och övertygelse om den andliga nödvändigheten av tidegården i vårt folks liv och vänta att det skall ögonblickligen reagera därför.

Tidegården bör först framläggas för vårt folk i en mycket enkel form. Den bör omfatta en eller två bönetimmar för varje dag. Sedan den blivit använd några år så har folk hunnit vänja sig vid liturgisk enskild andakt och vid den tiden kan tidegården underkastas en revision. Denna revision kunde tillfoga en tredje bönetimme för varje dag i kyrkoåret.

Efter tre eller fyra sådana revisioner kommer kyrkan att ha en väl grundad tidegård. Vi skall inte oroa oss för mycket om de kyrkliga auktoriteterna inte är så snabba att anta denna bönbok som officiell. Detta bör hållas i minnet, emedan jag tror att den evangeliska tidegården med tiden kommer att upptagas såsom den officiella lutherska bönboken av kyrkans folk snarare än av kyrkan själv. Den kommer att bli officiell så småningom när genom allmänt bruk breviariet kommer att inta sin rätta plats bland kyrkans andaktslitteratur.

Detta omsorgsfullt uppgjorda program bör kompletteras genom ett psykologiskt sunt uppfostringsprogram. Detta program bör vara propaganda i dess bästa betydelse. Jag tror vi böra betrakta arbetet för en evangelisk tidegård ur apologetisk synpunkt.

Vi måste först komma ihåg folks brist på kunskap om, uppskattning av och förståelse för tidegårdens sanna väsen och uppgift. För det andra måste vi bekämpa och rätta de många oriktiga uppfattningarna om tidegården. Med andra ord: vi måste betona det som de gärna vilja acceptera: nämligen att tidegården är biblisk, evangelisk, andlig, historisk och uppfostrande.

Vi gör väl i att ofta citera Martin Luther, ty han har mycket att ge den sak som vi vill arbeta för. Luther kastade icke bort dessa bönetimmar. Hans andliga behov funno uttryck i dessa medel.

Efter att omsorgsfullt hava planerat ett allmänt program måste vi bestämma oss för de metoder som skall leda oss vid utforman-

det av ett evangeliskt breviarium. Jag skulle vilja framlägga fyra principer:

I. Det skall vara enkelt och praktiskt. Jag menar att bönetimerna böra vara så uppbyggda och tryckta att de finnas fullständiga i en avdelning av boken så att man kan förrätta sin andakt utan invecklade anvisningar.

II. Det skall vara omväxlande och fritt från monotona upprepningar. Det har varit utmärkande både för Luther och lutherdomen att ha tagit sig en viss frihet vid handhavandet av liturgien. Denna princip har icke förstört dess historiska eller liturgiska karaktär utan har gjort den mera evangelisk. Vi böra fortsätta att bruka denna frihet.

III. Vårt breviarium bör vara historiskt och liturgiskt. Somliga ting behöver icke förändras. Det mesta av det liturgiska materialet, innefattande det som kommit till oss från Rom, tillhör den lutherska gudstjänstformen likaväl som Introitus, Kyrie, Gloria och Credo. Officiet måste bättras, men formen och mycket av materialet behöver inte ändras, ty det kommer alltid att vara det sanna uttryck för andakt ibland Guds folk.

IV. Det skall vara uppfostrande. Man bör icke underskatta tidegårdens undervisande värde. Kyrkan står inför de ungas problem. Huru skall deras trohet upplivas, så att de icke lämna kyrkan efter konfirmationen, som alltför många göra i våra dagar. Tidegården skulle säkert bli ett verkningsfullt uppfostrande och andligt medel till att stärka deras trohet mot Kristus och kyrkan. Särskilt genom homilier upptagna i tidegården, kan kyrkans läror förklaras på ett verkningsfullt sätt.

Liturgien är förvisso den skönaste planta, som kan blomma på en mänsklig stam. Den dagliga tidebönen är uttryck för det andliga livet i enhet och harmoni. En teologi, som underskattar en bestämd ordning i frälsningsplanen, är ofattbar. Dess uttryck i gudstjänsten är också omöjligt utan en ordning, som logiskt följer samma plan.

Det är vår plikt att allestädes söka det som är uppbyggande och prissvärt: ALLT ÄR EDERT ... VAD SANT ÄR ... VAD VÄRDIGT ... VAD RÄTT ... VAD RENT ... VAD SOM ÄR ÄLSKLIGT ... OCH VÄRT ATT AKTA ... ALLT VAD DYGD HETER ... OCH ALLT SOM FÖRTJÄNAR ATT PRISAS ... TÄNKEN PÅ ALLT SÅDANT.

Rev. Carlton H. Mall.

Nordiskt konvent i Helsingör.

Hösten 1946 hölls ett första möte mellan representanter från de nordiska länderna för att dryfta arbetet på tidegårdens förnyelse. Det visade sig, att strävandena i de olika länderna följde likartade linjer, varför en fortsatt kontakt syntes lämplig. Detta skedde vid ett konvent i Helsingör 2—6 juni i år. Vid detta konvent var församlade representanter från Finland, Norge, Danmark, Sverige och Amerika.

Konventet omfattade tre hela dagar, och upptog en norsk, en svensk och en dansk dag med högmässa och tidegård enligt de olika ländernas traditioner, varigenom deltagarna fick leva sig in i sina broderfolks liturgiska liv. Gudstjänsterna hölls i S:t Mariæ kyrka, föredragen och förhandlingarna i Karmeliterklostret. I S:t Mariæ kyrka var ju Buxtehude en tid organist. För den skull lyssnade man alldeles särskilt, när Finn Viderö en eftermiddag spelade några av hans kompositioner. Av de föredrag, som hölls vid konventet, återfinnas kyrkoherdarna K. Peters, A. Adells, Sognepræst Sv. Aa. Nielsens och Rev. Carlton H. Malls i sin helhet i föregående och detta nummer.

Första dagens eftermiddag upptogs av korta redogörelser för det återuppvaknade tidebönsintresset i Norden. Kyrkoadj. L. Lindhagen berättade om utvecklingen i Sverige och framhöll J. Moréns betydelsefulla arbete, som resulterade i 1914 års *Vesperale*. Detta var dock ej någon tidegård. Men tidegårdsarbetet började nu ta fart, särskilt sedan biskop E. Rodhes bok om den liturgiska traditionen från reformationstiden kommit ut. Första häftet av tidegården kom 1924, följt av ett nytt tio år senare. 1944 kom den senaste upplagan av tidegården. Under de senare åren har bruket av tidegården blivit mycket spritt. På många platser läses daglig tidegård. Men Klosters församling i Eskilstuna är nog den enda kyrka i Sverige, där dagligen fyra tider hålles. Osby är också enastående i sitt slag. Där sjunges completoriet så gott som varje dag. Även om tidegården är hoppfull i Sverige, så återstår dock stora uppgifter. Tidegården bör bli en församlingssak men också stommen i prästens enskilda andakt.

För Danmark talade Sognepræst G. Pedersen. Genom reformationen förföll tidegården, men levde dock i någon mån kvar. Först omkring 1800 avskaffades den helt. Tidegårdens återupptagande

skedde vid de Stilla dagarna i Helsingör 1923. År 1929 utgav Theologisk Oratorium första upplagan av ett psalterium i urval sammanställt för liturgiskt bruk. Arbetet har fortskridit och för närvarande är ett fullständigt psalterium under utgivande. Det är också det viktigaste för Danmarks del, att psaltaren kommer i bruk.

Res. Kapellan A. Sandvik talade för Norge och framhöll, att det finns intresse för tidebön i Norge, dels ett direkt begär efter ett breviarium, dels en önskan om rikare liturgi. Man har länge känt behov av att ge kyrkan gudstjänstformer vid sidan av de fastställda. Flera försök har gjorts, särskilt att utforma vespern. Men de har alla varit mera konserter än bönestunder; de har aldrig haft tidebönskaraktär. De har ej heller rönt någon större framgång. År 1925 kom ett medvetet uttryck för tidegården i sällskapet Pro Ecclesia. Sällskapet upphörde dock snart. Det första, klara utslaget för ett verkligt intresse för tidegården kom, när Ordo Crucis bildades år 1933. Det var teologer och präster, som kände behov av att få tala ut med ämbetsbröder om det som rör kristen tro och ämbetets svårigheter. Man upplevde kyrkan, Norges kyrka. En orden bildades. Medlemmarna ber för varandra och har samma plan för bibelläsningen. Vid de årliga sammankomsterna firas mässa och hålles tidegård. Det breviarium, som är under utgivande, är ämnat att vara en bönbok för bröderna.

Från Island fanns ej någon representant. Men pastor E. Segelberg redogjorde i korta drag för förhållandena där. Det medeltida materialet är rikt. Island anslöt sig efter reformationen till Nidaros tradition. Reformationen gick försiktigt fram; mycket av det gamla behölls. Men år 1800 kom förstöringen genom en handbok, som då kom ut. Tidegården är sedan dess alldeles utdöd. Arbetet är mycket svårt. Sognepräst Sigurdur Pålsson som skulle ha varit med i Helsingör, arbetar för återupptagande av tidegården.

Kyrkoherde A. Nyqvist talade för Finland. Det finns blott litet intresse för tidegården i Finland. Flera försök har gjorts med konserterande tidebön, senast 1946. Kyrkoherde Nyqvist hoppades det var det sista. 1930 började man med den sjungna tidebönen för att motarbeta den konserterande. Men det blev ingen bönegudstjänst, mera ett uppträdande. Kriget kom och förhindrade det fortsatta arbetet. S:t Henrikskretsen arbetar för tidegården. Även på finskt område finns intresse för tidebön. Men både på svensk- och finskspråkigt håll gäller intresset den lästa tidegården.

Rev. Carlton H. Mall, Maywood, U. S. A., redogjorde därefter för förhållandena i Amerika. Den danska läkaren, fröken A. Bramsen, berättade om sin verksamhet som missionär bland muhammedaner. Missionsarbetet var svårt, ty de höll troget fast vid sin tro. Det som hjälpte dem till detta var, att de bad regelbundet fem gånger om dagen. Här har de kristna något att lära.

På konventets andra dag höll den norske prästen O. Saeverud ett föredrag om Tidegården i Menigheden. I Norge finns det många svårigheter vid arbetet för tidegården. Traditionen är fullständigt bruten. Kristendomen är starkt individualistisk, men också kollektivistisk. Den är känslöbetonad. Tidebönen är däremot saklig. Dessa svårigheter är dock lika stora grunder för att arbeta för tidegården. Det objektiva, det väsentliga kommer till uttryck i tidegården, likaså det allmänna prästadömet. Tidegården är också ekumenisk. För kristendomen är den kristna samvaron av stor betydelse. Tidebön är ett sätt att vara tillsammans för de kristna. Men den får ej bli ett tomt skal. Man måste leva i dess djupa liv, i det enskilda skriftermålets liv. I detta kommer den rätta subjektiviteten fram. Tidebön hör hemma i mindre sällskap. I församlingen finns det tillfälle till sådana sällskap, t. ex. i ungdomskretsar, skolor och i de kristna hemmen. Tidebönen är den kristna formen för gemenskap. I den följande diskussionen framhölls betydelsen av att ha tidebön med konfirmander och söndags-skolbarn. Man ska börja med de mindre kretsarna, men noga akta sig för sekterism. Man bör föra cellerna närmare varandra. Också skriftermålet betonades. Det är en garanti för ett inre, verkligt liv i tidebönen.

Vid den tredje dagens avslutande förhandlingar beslöt man att fortsätta den började internordiska kontakten. Nästa års konvent kom man överens om att hålla i Trondheim på inbjudan av de norska representanterna.

Karl-Erik Wallin.

Nordiskt utskott för tidegården.

Vid den konferens omkring den återuppväckta tidegården, som hölls i Helsingör 2—6 juni i år, beslöts att en kommitté skulle tillsättas för att förmedla kontakten mellan dem, som arbeta för tidegårdens förnyelse inom Nordens kyrkor.

I den diskussion som i samband därmed förekom, framhölls från alla håll att den sålunda inledda kontakten borde fortsättas. För Danmark underströk dock sogneprest Gunnar Pedersen, medlem av Theologisk oratorium, att oratoriets uppgift icke är att befordra tidebönen. Oratoriets uppgifter ligger på andra håll. Dock har oratoriet tillsatt en kommitté att studera tidebönen och att utge ett fullständigt psalterium. Han ifrågasatte om det fortsatta samarbetet icke även kunde omfatta spørsmål kring högmässan, psalmboken och psalmsången.

För Dansk Kirkesang talade Mag. Mogens Wöldike. Sogneprest Eilschou Holm betygade att S:t Ansgars broderskab gärna tog del i det fortsatta samarbetet.

För Norge talade Res. Kap. Agnar Sandvik och framhöll att de närvarande norrmännen icke voro representanter för vissa organisationer, men att de förenades i intresse för kyrkans bön. Införandet av tidebönen skulle ske på sådant sätt att företaget icke genom ovishet komprometterades. Det vore angeläget att kontakt kunde vinnas med olika grupper inom kyrkan. Arbetet bör äga en självavärdande synpunkt och avse en förnyelse av personlig art. Det är angeläget att upprätthålla kontakten mellan Nordens kyrkor och med ett minimum av organisation.

Till förtydligande framhöll undertecknad, att Laurentius Petri Sällskapets uppgift och kallelse var att befordra förnyelsen av tidegården i Sverige. Till sällskapet hava som medlemmar anslutit sig personer av mycket olika uppfattning i skilda kyrkliga och teologiska ämnen. Genom dem har anknytning erhållits till organisationer och grupper, som intressera sig för tidegården men vilkas huvuduppgifter ligga på andra områden. Sällskapet har koncentrerat sig på att skickliggöra dem som vilja förnya tidegården, till att rätt förstå och öva den.

Konventet beslöt tillsätta ett nordiskt utskott för att upprätthålla förbindelsen inom Nordens fem kyrkor mellan de för tide-

gärdens förnyelse intresserade och för att söka kontakt med den evangeliska kristenheten i denna fråga.

Till medlemmar i detta utskott utsågos: (suppleanter inom parentes, kursiv stil utmärker korresponderande ledamot.)

Danmark: Res.Kap. Johannes Eilschou Holm, Gl. Kongevei 164,
Köpenhamn.
(Sogneprest *Dag Monrad Møller*, Oure, Fyen.)
Sogneprest Gunnar Pedersen, Bjerreby.
(Magister Mogens Wöldike, Köpenhamn.)

Finland: Pastor Bruno Westerlund, Helsingfors.
(Lektor Sigtrygg Serenius, Helsingfors.)
Dir. Cant. *Gustaf Pettersson*, Nylandsgatan 31 A, Helsingfors.
(Organist Harald Andersén, Diakonissanstalten, Helsingfors.)

Island: Soknaprestur *Sigurdur Palson*, Hraungerdi, Selfoss.

Norge: Res. Kap. *Agnar Sandvik*, Jonsvannsveien 5, Trondheim.
(Domorganist Ludvig Lielsen, Trondheim.)

Sverige: Kyrkoherde *A. Adell*, Söderköping.
(Domkyrkoorganist P. Edwall, Växjö.)
Kyrkoherde Knut Peters, Söndrum, Halmstad.
(Kyrkoadjunkt Lars Lindhagen, Sturevägen 48, Enebyberga.)

Till ordförande i utskottet har det samma utsett kyrkoherde A. Adell.

Nästa konvent skall om möjligt anordnas i Trondheim i slutet av juni nästa år och är avsett att omfatta ett liknande antal deltagare från de olika länderna, som konferensen i Helsingör. Samtliga gudstjänster skola nästa år hållas enligt norsk sedvänja. Önskemål i fråga om detta möte böra insändas till Res. Kap. Sandvik före den 31 december 1947.

P. S. Senare har meddelande ingått att Trondheimskonferensen måste uppskjutas till år 1949.

Arthur Adell.

Laurentius Petri Sällskapets studiekonvent och årsmöte

ägde i år rum i Halmstad och hade samlat ett 40-tal deltagare, varav glädjande nog även räknades gäster från Danmark, Finland, Island och Holland. Liksom tidigare omhänderhades den musikaliska ledningen i den gregorianska sången av kyrkoherde Arthur Adell, Söderköping, och i den flerstämmiga körsången av magister Mogens Wöldike, Köpenhamn. Huvudansvaret för orgelmusiken hade i år magister Finn Viderø, Köpenhamn, beredvilligt åtagit sig.

Konventets arbete fick sin teoretiska belysning i det föredrag om liturgi och konst, som vid årsmötet hölls av läraren i liturgik vid Musikhögskolan, komminister Ragnar Stenberg, Lidingö.

Utan ett ganska hårt arbete hade den tillfälligt sammansatta konventskören knappast kunnat inlära vad som nu efter noga räknat endast fyra dagars övning kunde framföras med så pass gott resultat, inte minst beträffande den gregorianska sången. Varje kväll sjöngs den innevarande dagens completorium. Dessutom sjöngs söndagens matutin, kyrkmässans vesper och vid mässan Introitus och stora Laudamus. De fyra dagliga tidebövernans fasta rytm gav åt samvaron en prägel av ständig lovsång och bön, som förstärktes i personligt allvar och djup i den heliga mässan, som under konventet firades i Söndrums och Halmstads vackra medeltidskyrkor.

För körledare och sångare, som önskade tränga in i den med gregoriansk sång närmast besläktade vokalpolyfonien från de stora

skedena under 1500- och 1600-talen, fanns mycken lärdom att hämta under magister Wöldikes inspirerande repetitionsarbete. På lördagseftermiddagen ledde mag. Wöldike en konsert i Halmstad kyrka, varvid framfördes motter och körkoraler av Lasso, Staden, Bodenschatz och Jacob Praetorius samt en kantat för två sopraner av Schütz. En del av konserten upprepades senare på kvällen i radio. I söndagens högmässa utförde kören ett Kyrie av Lasso.

Även för en orgelspelare utgjorde konventet ett utomordentligt rikt tillfälle till studium, vederkvickelse och inspiration. Var sin dag tjänstgjorde hallandsorganisterna Reinhold Andersson, Inga Johnsson, Arne Andreasson och Lennart Svegelius. Magister Finn Viderø spelade såväl vid lördagens som söndagens gudstjänster och konserter. Härvid fäste man sig kanske särskilt vid den franska, engelska och spanska orgelmusiken med dess karakteristiskt dominerande tungstämmor, företrädd av de stora 1500- och 1600-talsmästarna Couperin, Gibbons och Cabezón. Oförglömlig var den avslutande konserten på söndagskvällen, då mag. Viderø inför en aktivt och tacksamt lyssnande församling spelade bl. a. Pachelbel, Buxtehude, Bach och Böhm. Ett evenemang utgjorde även musikdir. Albert Runbäcks kompositionsafton på fredagskvällen, varvid denne framförde orgelverk ur sin allra senaste produktion.

Lördagen den 2 aug. hölls Laurentius Petri Sällskapets årsmöte i Halmstads församlingshem. Det inleddes med *Veni sancte Spiritus*. Efter ett anförande av ordföranden, kyrkoherde Adell, över ingångsorden i *Laudes* höll komminister Stenberg sitt föredrag över ämnet *Liturgi och konst*. I styrelsen invaldes disponent Sven Håkan Olsson, Lund, efter kantor K. G. Gustafsson, som undanbett sig återval. Övriga ledamöter, kyrkoherdarna Adell och Peters, domkyrkosyssloman P. Edwall och domkyrkoorganist G. Arnér, omvaldes tillika med suppleanterna, kyrkoadjunkterna E. Palmer och L. Lindhagen samt musikdirektörerna Inga Johnsson och Rut Ericsson.

Gudrun Zethelius.

Laurentius Petri Sällskapets årsmöte

hölls denna gång i Halmstad den 2 aug. i samband med sällskapets sommarkonvent 29/7—3/8 1947.

Årsmötet inleddes traditionellt med pingstantifonen, *Veni sancte spiritus*

jämte versikel och kollekta, varefter ordf., kyrkoherde Adell, Söderköping, höll ett anförande om den symboliska likheten mellan arkitekturen i våra medeltidstempel och bygg-

nadsschemat i tidebönera. Därefter välkomnade ordf. de utländska gästerna — sognepräst D. Monrad Møller, magistrarna Mogens Wöldike och Finn Viderø, Danmark, kantor Reidar Lindström, Finland, Pastor Vos, Holland samt kyrkoh. Sigurdur Pálsson, Island. — Årsberättelsen lades utan anmärkning till handlingarna och kassaförvaltaren beviljades full och tacksam ansvarsfrihet för den tid revisionen omfattat. Årsmötet beslöt att förlägga nästa årsmöte till Tylösand eller annan lämplig plats i slutet av juli 1948. I samband härmed anordnas om möjligt fortbildningskurser i gregoriansk sång omfattande en vecka eller 14 dagar. Kostnaderna avses bli täckta genom lotterimedel. — På förslag av styrelsen beslöt årsmötet att inbetala kr 1,075 för återstående 43 exemplar av Missale lundense. I samband härmed uttalade sällskapet sitt tack till hovintendent J. Kroon för hans välvilja mot detsamma och för det utomordentliga sätt, varpå han skött utgivandet av Missale lundense. — På förslag av ordf. beslöt årsmötet att kr 103:50 skulle utgå under detta och nästföljande år för prenumerationskostnad av Svenskt gudstjänstliv, varav 6 ex. skulle utgå till vardera

Danmark, Finland och Norge, vardera 2 ex. till Island och U. S. A. samt 1 ex. till Holland för upprätthållande av kontakt i det liturgiska samarbetet med dessa länder. — Styrelsen anmälde att den ämnade låta sig representeras dels vid den planerade tidegärds-kongressen i Trondheim nästa år och dels vid en rundabordskongress i tidegärdsfrågor. Till denna senare skulle inbjudas ett antal representanter för skilda kyrkliga och frikyrkliga organ, ecklesiastika myndigheter m. fl.

Till ledamöter av styrelsen omvaldes kyrkoherdarna A. Adell, Söderköping och Knut Peters, Söndrum, domkyrkosysslomannen Pehr Edwall, Växjö, domkyrkoorganist G. Arnér samt nyvaldes disponenten Sven-Håkan Ohlsson, Lund, Till suppleanter omvaldes kyrkoadjunkterna Evert Palmer, Stockholm och Lars Lindhagen, Enebyberg samt musikdirektörerna fru Ruth Ericsson, Stocksund och fröken Inga Johnsson, Väröbacka. Även revisorerna kyrkoh. Sven Ljung, Veinge och kantor Reinhold Andersson, Harplinge samt revisorssuppleanterna komminister Olov Agrell, Finspong och kyrkoadj. Sven Björk, Järsnäs omvaldes.

Inga Johnsson.

Årsberättelse 1946—1947.

LPS:s styrelse har under arbetsåret utgjorts av: kyrkoherden Arthur Adell, Söderköping, ordförande, kyrkoherden teol. lic. Knut Peters, Söndrum, vice ordförande och skattmästare, domkyrkosysslomannen Pehr Edwall, Växjö, sekreterare, domkyrkoorganisten Gött-hard Arnér, Växjö, och kantorn Karl-Gustaf Gustafsson, Gökhem, Suppleanter: kyrkoadjunkten Lars Lindhagen, Danderyd, kyrkoadjunkten Evert Pal-

mer, Stockholm, musikdirektören Inga Johnsson, Värö, och musikdirektören Ruth Ericsson, Danderyd. Styrelsens arbetsutskott har bestått av hrr Adell, Peters, Edwall och Arnér. Styrelsen har sammanträtt in pleno den 3 och 5 augusti 1946. I övrigt har arbetsutskottet handlagt förekommande ärenden.

Sällskapets verksamhet har under arbetsåret fått sin särskilda prägel

av det nordiska samarbetet i frågor, som röra tidegården. Tre nordiska tidegårdskonferenser ha hållits, den första den 5—6 augusti 1946 i Söderköping, den andra i december 1946 i december 1946 i Söndrum och den tredje den 2—6 juni 1947 i Helsingør. Sällskapets styrelse har vid dessa tillfällen representerats av i första fallet hrr Adell, Peters och Edwall, i andra fallet av hrr Adell och Peters, i tredje fallet av hrr Adell, Peters, Edwall, Lindhagen och fröken Johnsson. Konferenserna ha givit tillfälle till saklig instruktion och diskussion i frågor rörande tidegården, befordrat ökad enhetlighet i tidegårdssträvandena och stärkt den nordiska kyrkogemenskapen.

Sällskapet har ingivit en framställning till Svenska kyrkans Diakonistyrrelse om anordnande av en fortsättningskonferens kring ämnet »Evangeliskt gudstjänstliv». Denna framställning har rönt ett positivt mottagande.

Som årspublikation för arbetsåret har utsänts tredje delen av Missale Lundense.

Förhandlingarna rörande KSV:s och LPS:s gemensamma utgivande av tidskriften »Svenskt gudstjänstliv» hava fortsatt.

Sällskapet har till K. Maj:t underdånig ansökan om anslag av statsmedel till utgivande av Breviarium Lincopense och en ny upplaga av »Svenskt Antifonale».

Förhandlingar hava inletts med SSB, dels med professor Munksgaard angående utgivande av någon birgittahandskrift samt med professor Moberg angående eventuellt utgivande i Sällskapets urkundserie av dennes arbete om det medeltida svenska hymnaterialet.

Växjö den 21 juli 1947.

Enligt uppdrag:

Pehr Edwall.

Sekreterare i LPS.

Revisionsberättelse.

Undertecknade, av LPS:s årsmöte 1946 utsedda revisorer, hava granskat sällskapets räkenskaper för tiden 1

juli 1946 till 30 juni 1947 och få härmed avgiva följande revisionsberättelse:

Inkomster:

Behållning från 1945/46 ... kr. 2370:96
Medlemsavgifter ..... kr. 1740:00
Söderköpingskursen 1946 kr. 437:20

Summa kronor 4548:16

Utgifter:

Söderköpingskursen 1946 kr. 473:55
Skrivmaterieell m. m. ... kr. 52:90
Missale Lundense ..... kr. 1900:00
Behållning till år 1947/48 kr. 2121:71

Summa kronor 4548:16

Räkenskaperna ha befunnits förda med noggrann omsorg samt försedda med nödiga verifikationer. Undertecknade föreslå därför att sällskapet måtte tacksamt bevilja sin skattmästare,

kyrkoherden teol. lic. Knut Peters, full ansvarsfrihet för hans förvaltning under den tid revisionen omfattar.

Veinge och Harplinge den 15 juli 1947.

Sven Ljung.

Reinhold Andersson.

Två decenniers kyrkomusikalisk utveckling i svenska Finland.

Tankar inför den tredje allmänna kyrkomusikfesten.

I anledning av den Tredje allmänna svenska kyrkomusikfesten, som hölls i Helsingfors 6—8 juni 1947, kan det vara av intresse att kasta en återblick på den kyrkomusikaliska utvecklingen i svensk-Finland under de senaste tjugo åren. Utvecklingens historiska förlopp må denna gång lämnas därhän. Vi skola här göra ett försök att på grundval av den kyrkomusik, som under sagda tid sett dagen, söka visa huru stilidealet småningom förändrats. Icke så, att en ny kyrkomusikstil i detta nu skulle föreligga i sin slutliga utformning — detta har icke ens skett i de länder, vilka inneha en ledarställning på kyrkomusikens område. — Tendensen är dock tydlig även i vårt land och framtiden får utvisa huruvida de löften den nya stilen synes utlova, kunna infrias.

Den av Finlands svenska kyrkosångsutskott utgivna serien kör-sånger »Kyrkokörernas repertoar» är ett utmärkt studiematerial för den stilhistoriskt intresserade. Tills dato ha nio häften sett dagen, det första utgivet till kyrkosångfesten i Helsingfors 1928, det senaste till sommarens kyrkomusikfest. Det urval dessa kompositioner representera återspegla i stort sett stilidealet vid den tidpunkt respektive häften utgivits.

Utvecklingen kan i vårt land uppvisa samma grunddrag som i det övriga Norden samt Tyskland, dock så att de nya strömningarna här senare än annorstädes fått mark under fötterna. Måhända har vårt lands perifera läge ävensom den för vårt folk typiska konservatismen bidragit härtill. Då romantiken som stilriktning hade spelat ut sin roll stod man inför problemet att finna ett uttryck för den nya uppfattningen. Man ville skapa en ny stil men kunde icke göra det. Det är emellertid märkligt, att den belackade gamla romantiken skulle visa vägen. Denna stilriktning hyste ett svärmiskt intresse för medeltiden. På det kyrkomusikaliska området betydde detta en återupptäckt av *Palestrina*, *Orlando di Lasso*, *Vittoria* m. fl. Men man stannade icke därvid. Intresset för äldre musik var väckt. De förklassiska mästarnas verk kom åter till heders. I dessa gamla mästares kompositioner fann den nysakliga oppositionen sitt ideal. Men de klassiska fäderna samt

på många håll även den gregorianska sången utövade jämväl en befruktande inverkan på saklighetens egen skaparkraft. Sålunda uppkom en ny kyrkomusikalisk stil, om vilken det än så länge är vanskligt att fälla något slutomdöme. Den är alltfort i vardande. Liksom varje pionjärbete har även den nya sakligheten sina ytterlighetsriktningar. Man har stundom svårt att värja sig för intrycket, att den våldsamma reaktionen mot det subjektiva lett till motsatt ytterlighet, till ett torrt teoretiserande. Den splittrade tid vi nu leva i har säkerligen icke heller förmått skänka nysakligheten det stöd den under brytningstiden så väl behövt. Stilen är ännu på många håll famlande och sökande. Erkännas måste emellertid, att redan nu värdefulla kompositioner i nysaklig stil, sett dagen.

Den ovan skisserade utvecklingslinjen äger även sin tillämpning på det urval hymner och sånger för kyrkligt bruk »Kyrkokörernas repertoar» representerar. Det första häftet, som redigerades av en privatperson, upptager körsättningar av *Bach*, *Beethoven* samt inhemska finska kompositörer. Det förklassiska arvet finnes här representerat blott i form av bearbetningar av *Klemetti*. KR II innehåller för första gången en 1600-talsmästare, *Rosenmüller*. De följande häftena upptaga *Palestrina*, *Walther*, *Pachelbel*, *Frederici* m. fl. Den evangeliska kyrkomusikens störste under 1600-talet *Heinrich Schütz*, är representerad med en komposition i KR IV och förekommer därefter i var och en av de följande samlingarna. Av inhemska svenska kompositörer äro *Carlsson*, *Sundberg*, *Pettersson* samt *Palmgren* m. fl. företrädda i de tidigare häftena, medan *Salonen* för första gången förekommer i VI häftet. Det är emellertid först senare *Salonen* utvecklat den cantus firmus-stil som blivit honom egen. Koralmotetten, en koralmelodis imitatoriska behandling för kör, är den form han företrädesvis nyttjar. *Salonen*s körproduktion representerar en sund form av kyrkomusikalisk saklighet. Den har sin fasta förankring i den objektiva evangeliska koralen, och är sålunda fri från all falsk känslsamhet.

KR IX, det till sommarens sångfest utkomna häftet innehåller bl. a. en komposition av den unga kyrkomusikern *Stenius*. Här presenteras en stil, som tidigare icke kommit till användning hos oss. Om *Salonen* är representant för den koralbundna stilen har *Stenius* uteslutande ägnat sig åt den fria motetten. Han hämtar sin inspiration från den traditionella sången samt *Palestrina*. Lineär

stil omväxlar med ackordiska körrecitativ. Musiken är strängt diatonisk.

Den nyare tyska körlitteraturen är tämligen okänd hos oss. KR innehåller ej heller kompositioner av tyska modernister. Någon enstaka kör har utfört motetter av *Michelsen* och *Distler*. Däremot ha körkompositioner av representanter för den kyrkomusikaliska förnyelsen i de övriga nordiska länderna vunnit beaktande. De senaste häftena av KR innehålla motetter av svenskarna *Wikander* och *Thyrestam*, danskarna *Bangert* och *Emborg* samt norrmannen *Steenberg*.

Om vi sålunda sammanfatta det föregående, kunna vi konstatera, att urvalet hymner och motetter i KR från att i de första häftena ha omfattat körkoraler av Bach och kompositioner i sekelskiftets stil i senare häftena blivit allt mera förklassiskt betonat samt i de tvenne senaste berikats med verk i nysaklig anda, varjämte även motetter från den evangeliska kyrkomusikens guldålder beretts det utrymme dem rätteligen tillkommer.

Orgelmusiken i svensk-Finland har genomgått en liknande utveckling under den tid varom fråga är. Från den romantiskt betonade orgelfakturen övergick man till klassisk och förklassisk. Ett exempel därpå utgör ett koralvariationsverk i Pachelbelstil av *Sundberg*. Det är först under de allra senaste åren en ny orgelstil här arbetat sig fram. *Salonen* närmar sig i sina fria orgelkompositioner Regerstilen, om än satsen är betydligt tunnare än den regerska. I *Salonen*s koralvariationsverk stå förklassikerna och klassikerna som förebilder, varjämte även tyskt modernistiskt inflytande kan spåras. *Stenius* orgelfaktur förete liknande inflytanden som hans körstil. Det är inte en tillfällighet, att samtliga hans orgelkompositioner äro uppbyggda på motiv från den gregorianska sångens rika tonskatt. Stilen är sträng, nästan asketisk. Man letar fåfängt efter ett höjnings- eller sänkningstecken. Så genomgående diatonisk är satsen.

Det har redan tidigare framhållits att en värdesättning av nysakligheten måste anstå till dess denna stil trampat ut barnskorna och erhållit en viss stadga. Det är likaledes vanskligt att uttala sig om dess framtida utvecklingsmöjligheter. Teologin utövar ett visst, om inte direkt, så dock medelbart inflytande på den kyrkomusikaliska utvecklingen. Om den spirande nyortodoxi, som inom vissa kretsar av Sveriges kyrka, vunnit insteg, ytterligare vinner

terräng, kommer sannolikt den kyrkomusikaliska renässansen att i hög grad profitera därav. Man ville nästan våga påståendet att nya kyrkomusiken redan nu är mera ortodox än teologin.

Harald Andersén.

Ett tyskt breviarium från förra seklet.

Det kan för våra dagars tidegärdssträvare hava sitt intresse att något lära känna ett nästan sekel gammalt tyskt försök att skapa en ersättning för den medeltida tidegården, vilken den tyska reformationen i vissa fall delvis övertog oförändrad men hårt reducerad, i andra fall kraftigt omarbetade, men som dock ganska snart blev betydelslös i kyrkolivet.

År 1857 utgävo i Stuttgart tvenne »evangelisch-lutherische Pfarrer», såsom de titulera sig, i ett stort band, en bönbok, som de kallade: Evangelisches Brevier. Deras namn voro Georg Christian Dieffenbach i Schlitz och Christian Müller i Beerfelden. De ha knappast blivit ryktbara i kyrkohistorien som banbrytande på något område. Vi torde icke göra något större misstag, om vi sammanställa dem med 1800-talets tyska lutherrenässans, vilken hade stor förståelse för liturgiens krav och reformationstidens liturgiska arv.

Sitt arbete motivera de så: »Vår tid lider av en tuktlöshetens sjukdom. Subjektivt godtycke har mångenstädes trätt i stället för gammal helgad ordning. Det av Guds ande upplysta ögat möter överallt splittring och upplösning. Medvetandet att stå och handla i Guds eviga ordningar ha mångenstädes även de förlorat, som framför alla borde äga det.» Motiveringen är minst lika aktuell i våra dagar.

Detta breviarium innehåller böneordningen för en vecka och var dag får sin särskilda prägel delvis i anslutning till gammalkyrklig uppfattning. Söndagen talar om ämbetets gudomliga sändning och instiftelse, måndagen om dess härlighet och ansvar, tisdagen om prästerlig vandel, onsdagen, den gamla stationsdagen, talar om militia christiana och är en vaksamhetens dag och dag för veckopredikan. Torsdagen låter, kanske med tanke på nattvardens in-

stiftelse, ämbetet framträda såsom herdens, vilken leder sin hjord till gröna ängar, där den finner ro. Fredagen, även den en gammal stationsdag, får sitt innehåll från långfredagen. Därför betraktar man då ämbetet ur offersynpunkten, lördagen åter betonar bikt-faderns gärning, då ju lördagen av gammalt särskilt i de s. k. lutherska kyrkorna är skriftermålsdag och som sådan en beredelsens dag, att rätt mottaga Herren Kristus i hjärtat.

Var dag har sex bönestunder: Matutin kl. 6, laudes 9, kl. 12 beder man Pro pace, kl. 3 är det meditatio, 6 vesper och slutligen 9 completorium.

Man förvånar sig stundom över dessa bönestunders uppbyggnad. Den traditionella tidebönsformen har delvis fått vika för inflytande från högmässan. Det märkes väl t. ex. i matutinen, vars schema är detta: Introitus, Kyrie, Gloria, collecta, textläsning, böner, Credo, Sanctus, Fader Vår, välsignelse. Pro pace är en enkel bönestund med versikel, bön och psalm. Meditatio har till mål vilan i Ordet och består av versikel, capitulum, psalm (119 delad på veckans dagar). Med denna andakt kan cursorisk bibelläsning förbindas.

Vespern har botkaraktär, varför Gloria Patri faller bort. Ordningen är lik den föregående, psalmen är en botpsalm och Agnus Dei tillkommer. De rörliga delarna av dessa bönestunder återfinnas i detta Breviariums fyra delar: Lektionarium (ordo, texter med responsorier), psalterium, oratorium och hymnarium.

Ville man kritisera detta liturgiska arbete finner man lätt svaga punkter. Det är, för att tala med docenten Strömberg, klerikaliserat, avsett endast för prästen. Man tänker sig den evangelisk-lutherske prästen nyttja det så som den romerske. Medan det romerska breviarieriet emellertid innehållsligt är församlingsmässigt och endast i praktiken hos sockenprästerskapet, men ej hos flertalet ordenspräster, blivit en bönbok för den enskilda andakten, låt vara att det är en bön in nomine ecclesiae, så är detta även innehållsligt anpassat för prästens enskilda andakt. Därför kunde denna bönbok icke bli till hjälp, när tidegården åter skulle bli en församlingens gudstjänst. Här möter närmast en parallell till den spanske 1500-talskardinalen Quiñones' breviariereform. Denne store kardinal, som kanske inte skulle behaga nutidens liturgiska benediktiner, bröt ju sönder tidegårdens gamla schema och förvandlade bönboken till en prästens privata bönbok, utan tanke på kortjänstens krav.

Med tanke på detta arbetes form och innehåll, vilket knappast kan ge anledning till anklagelser för katoliserande tendenser, är det nästan sorglustigt att läsa författarens försvar för namnet »Brevier»: Namnet »Breviarium» ha vi icke valt därför att vi »romanisera», vilket man i våra dagar förebrår alla dem, som betona Kyrkan och det kyrkliga livet, utan därför, att det icke finnes något bättre och kortare uttryck för det vi åsyfta.

Vad man än må anmärka mot detta arbete ur liturgisk synpunkt, måste man dock erkänna, att det har sitt stora intresse ur den synpunkten, att det visar, hur det, som en gången tids oförstånd berövat Kyrkan, dock med styrkan av en andlig makt ånyo bryter fram och väcker det gamla till nytt liv, enligt den regel, som möter i ett citat, att »tamen utile esset revocare consuetudinem et disciplinam veteris Ecclesiae. Habet enim multo majorem fructum quam vulgus cogitat.»

E. S.

Alpirsbach.

(Från Tyskland.)

Det skall säkerligen intressera åtskilliga av denna tidskrifts läsare att erhålla underrättelser om det arbete inom Tysklands evangeliska kyrka, som före kriget hade sin samlingspunkt i Alpirsbach. En av dess ledare, Dr. Fr. Buchholz, som bl. a. besökte Båstadveckorna, har meddelat följande därom:

Den kyrkliga verksamhet, som är känd under namnet »Alpirsbach» och utgör en viss tysk motsvarighet till Laurentius Petri Sällskapet, kunde under hela kriget genomföra sitt arbete nästan oinskränkt med årligen sju »kyrkliga veckor» vilka 1943 flyttades från Alpirsbachs kloster till Tübingens stiftskyrka, och åtskilliga liturgiska bearbetningar angående mässa och tidedgård. Först under julen 1944 kom verksamheten att nedläggas på grund av att verksamhetens ledande och drivande krafter blevo förhindrade: den ene fördes s. a. s. från altaret bort till koncentrationsläger, den andre övade sig i sjukvård. Och då nu, i år, den kyrkliga verk-

samheten åter kunde uppta sitt arbete var framför allt den kyrkliga och teologiska situationen mindre gynnsam för arbetet vid gudstjänsten än i de gångna åren. Med osedvanlig och förvånansvärd intensitet söker en stor del inom kyrkan och teologien dra sig från den besvikande yttervärlden — men jag tror, att det var kyrkan själv, att det var vi kristna gudstjänstivrare, som blevo till den största besvikelsen i det gångna årtiondet, ty vi ha icke med yttersta kraft förhindrat att odjuret steg fram ur avgrunden, därför att vi voro klentrogna — till den kyrkliga gudstjänsten, som kanske är ett lugnare område än Europas och världens ytterst problemrika läge. Det väldiga intresset för liturgien, som nästan behärskar den evangeliska kyrkan i Tyskland, är i själva verket till en stor del en flykt undan dagens politiska, rättsliga och sociala spörsmål och således med rätta utsatt för en skarp kritik. Men å andra sidan är för den s. k. »politiska gudstjänstens» skull arbetet vid den »kyrkliga gudstjänsten», som onekligen utgör medelpunkt och kraftkälla för den politiska, en outhärlig och nödvändig uppgift för kyrkan. Det är därför som kyrkliga verksamheten åter upptagit sitt arbete till förmån för en vid texten bunden och av texten reglerad predikan samt för en gestaltning av gudstjänsten, som svarar mot dess innehåll således sitt arbete på det teologiska och det liturgiska området.

Så ha i år anordnats tre »kyrkliga veckor», en efter påsk i slottet Meisenheim vid Glau, som samlade omkring 30 deltagare omkring studiet av Barths dogmatiks nyaste band under under-tecknads ledning, en i juli i det kända f. d. Klostret Blaubeuren i Schwäbische Alb, som studerade ivrigt Karl Barths exeGES av Genesis 1 och 2 under teol. Dr. Bizers ledning och en i augusti i Heidelberg, som såg omkring 50—60 deltagare åhöra professor Ernst Wolfs (från Göttingen) föreläsningar om huvudspörsmål inom reformatorisk teologi i anslutning till Augsburgiska bekännelsen. Vid sidan av detta teologiska arbete samlades deltagarna dagligen till matutin och laudes, till sext, vesper och kompletorium samt två gånger i veckan till högmässa, vilka gudstjänster alla utfördes med gregoriansk koral. Julen skall högtidlighållas med en vecka i Wellingsbütte utanför Hamburg. — Så länge Alpirsbach med dess oförlitneliga kyrka på grund av yttre hinder ej kan åter bli medelpunkten för vårt arbete, måste vi respektera Tysklands zonindelning och försöka bli s. a. s. bofasta i varenda zon, så räkna vi med att Erfurt kan bli centrum för den ryska

zonen. För att kunna arbeta intensivare, blir det nödvändigt att omdana den hittills alldeles fria sammanslutningen till ett sällskap med juridiska kvaliteter.

Denna yttre förändring har ingen inre omdaning till följd. Tvärtom. Kyrkliga verksamheten vet sig fortfarande som en gren av den bekännande kyrkan och känner sig bunden vid Barmensynodens resolution år 1934. Den ser f. n. sin huvuduppgift i återföreningen av predikan och nattvard i högmässan samt i tide gårdens återupplivande. Därför har vår verksamhet blivit en, för resten även av katolska teologer mycket uppskattad, medelpunkt för den gregorianska korallen. Därför blir det teologiska arbetet något outhärligt och har mest att tacka för Karl Barths dogmatik och Ernst Wolfs reformationshistoriska forskningar. Därför står den i ständig kontakt med Rudolf Alexander Schröder, en av Tysklands förnämligaste diktare, som nu börjar översätta de gamla hymnerna. Därför försöka vi åter samla Rudolf Kocks konstnärliga skola. Liksom år 1933, då vi började vår verksamhet, kan än i dag ingen bättre rubrik sättas över den kyrkliga verksamheten än Wallins kända vers, som vi bruka avsluta varje vesper med och som i Wallins psalmbok utgjorde fjärde versen av psalmen 424. Vi ha att tåligen lida och vaka och därtill skola vi stärkas och därför få vi lova och bedja vår Gud med Olavus Petris ord: Gud give oss alla sin helga nåd, att förbliva vid hans ord.

Friedrich Buchholz

Kyrkliga verksamhetens preces.

Elisabethenstift i Darmstadt

10 september 1947.

Textkommittéen av år 1850.

År 1862 utökades evangelieboken med två nya årgångar texter, en betydelsefull händelse i den svenska perikoptraditionens historia. Tillkomsten

av de nya perikoperna har skildrats av D. Helander i hans värdefulla skrift, *Kyrkans texter*, 1938, som också ger den historiska bakgrunden med

perikopdiskussionen under 1700- och 1800-talen¹⁾. Den kommitté, vars arbete slutligen ledde fram till 1862 års texter, tillsattes år 1849 och bestod av biskop Butsch i Skara såsom ordförande samt professorerna Bring, Knös och kyrkoherde Annerstedt.

Protokollet från kommittéens arbete har man hittills ansett förlorat²⁾. Det har emellertid återfunnits i Skara stiftsbibliotek med påskrift: 1850 års Text-Committés Protocoller och Handlingar.

»Gymnasieläraren» N. E. Modin, som biskop Butsch utsett till sekreterare, har skrivit det mycket knapphändiga protokollet. Sammanträden ägde rum i Skara domkapitel den 1, 4, 21 juni, 18 juli samt 5 aug 1850. Vid de sista sammanträdena var ej Knös närvarande men hade skriftligen meddelat sina tankar angående överläggningsämnena. Den 3 aug. var arbetet färdigt, och handlingarna skickades den 8 aug. för underskrift till Knös, som sedan vidarebefordrade dem till K. Maj:t. Handskriften innehåller utom protokollet några räkningar, en promemoria samt förslaget med bi-

lagor. Enligt de kommitterades beslut skulle »Protocoller och samtliga Concephandlingar» förvaras hos biskop Butsch.

Av intresse är, att Annerstedt vid det första sammanträdet »till följe af derom erhållit uppdrag» framlämnade »ett af Herrar Doct. P. Wieselgren och Kongl. Hofpred. C. E. Wenström författadt förslag till 2. ne årgångar nya Predikotexter». Likaledes mottog Butsch från kyrkoherde O. Cederbom ett utkast till kollekter och böner. Wieselgren hade redan 1827 publicerat ett förslag till evangeliebok, och Wenström utgav 1849, sammantryckt med N. Test., ett register över de gamla texterna med böner, hämtade ur Bibeln, ett register, som följande år omarbetades och utvidgades med hänvisning till de kommitterades förslag³⁾. Wieselgrens och Wenströms inlaga till de kommitterade har emellertid ej återfunnits. Huruvida deras förslag utövade något inflytande på 1862 års texter, är därför ännu en öppen fråga.

David Lindquist.

¹⁾ Helander (o. a. a. sid. 18) behandlar även J. Eurenus' perikopförslag och hänvisar härvid till handskrifterna T 71 och T 71 a i Uppsala universitetsbibliotek. Eurenus' skrift finns också i Linköpings stiftsbibl. (T 126), egenhändigt skriven av förf. och med anteckning, att den år 1728 sändes till Stockholms konsistorium för censurering. T 127 i samma bibl. är rubricerad: Probstens Eurenii Betänckande om Prästämbetet framgifwet på Riksdagen 1723, men har senare titeln: En präst i sin prydnig. (se också T 143 i Uppsala universitetsbibl.) Ett intressant förslag till ordning för predikotexterna möter i några anmärkningar i samband med kyrkolagsarbetet på 1700-talet (RA: Acta ecclesiastica 146). En ny ordning är av nöden, heter det här, »eftersom monge härliga rum uti Skriften till texter icke ännu tagne bliwit». Jfr även Förslag på en ny fördelning av pericopis evang. et epistolis: Palmsköld 103 i Uppsala universitetsbibl.

²⁾ »Några kommittehandlingar finnas ej i behåll», skriver Helander (o. a. a. sid. 150, jfr sid. 144).

³⁾ Jfr Helander, o. a. a. sid. 173.

Anmälan.

Med detta nummer avslutar Svenskt Gudstjänstliv sin tjugoundra årgång.

Med glädje och stor tacksamhet vill Red. vid årgångens slut konstatera att tidskriften under det flydda året genom tillmöteskommande från stiftskretsarna inom Kyrkosångens Vänner och från Laurentius Petri Sällskapet på ett sätt som tidigare icke varit möjligt kunnat nå en vidare läsekrets.

Red. vågar uttala den förhoppningen att det samarbete som under detta år inletts mellan dessa organisationer måtte utvecklas allt vidare och till ömsesidig båtnad.

Den önskan om nordisk kontakt inom det gudstjänstliga området, som framfördes vid årgångens början har kunnat fullföljas. Det skall vara Red. strävan att ytterligare befästa denna kontakt och om möjligt utvidga den även utanför den nordiska kretsen av syskonkyrkor.

I förhoppning att tidskriftens nuvarande medarbetare och prenumeranter alltfört vilja understödja Red. i dess strävanden anmäles härmed tidskriftens tjugotredje årgång och uttalas ett hjärtligt tack till alla medverkande och till C. W. K. Gleerups förlag, Lund.

Söderköping den 8 november 1947

ARTHUR ADELL.

Tidskriften erhålles bäst och enklast genom att prenumerationsavgiften insändes till C. W. K. Gleerups förlag, Lund på postgiro nr 30843.

Prenumerationsavgiften är även för nästa år kr. 4:50.

K Y R K O M U S I K

Hymner för trestämmig kör eller kvinnokör tillägnade biskop *Gustaf Aulén* den 15 maj 1939. 1: —.

Särtryck:

När Herren Kristus födder var. Tonsats av *Ivar Widéen*. 0:14.

O Herre Gud oändelig. Tonsatt av *David Wikander*. 0:14.

Världens frälsare kom här. Sättning av *Oskar Lindberg*. 0:07.

Evigt innan himlens fäste. Sättning av *Albert Runbäck*. 0:14.

Döden är uppslukad. Av *Gustaf Carlman*. 0:25.

Du som härlig ställde. Körsats av *Waldemar Åhlén*. 0:25.

Tidegärdshymner av *Arthur Adell*. I toner från forntid och nutid tillägnade författaren på hans 50-årsdag. Med teckningar av *Erik Abrahamsson*. 5: —.

Särtryck:

I världens ödestimma av *Carl E. Rosenquist*. 0:25.

Ännu en dag till vila går av *David Wikander*. 0:15.

På nytt advent för dörren står av *Albert Runbäck*. 0:15.

O starke Gud av *F. M. Allard*. 0:15.

Sig fröjde himmel, fröjde jord av *Waldemar Åhlén*. 0:15.

Hymner.

Jag är, o Herre, i din makt av *H. Albert*. 0:25.

Aftonpsalm av *J. S. Bach*. 0:10.

Kom, stilla död. Sopran och bas av *J. S. Bach*. Mellanstämmorna efter den besiffrade basen utarbetade av *Frans Willner*. 0:07.

Pingsthymn. Sopran och bas av *J. S. Bach*. Mellanstämmorna efter den besiffrade basen utarbetade av *Franz Willner*. 0:07.

Hell, dag så ljus och lyckosam! av *G. P. Palestrina*. 0:07.

Dig skall ditt Sion sjunga. Mel. av *Johan Kugelman*. Tonsats av *J. S. Bach*. 0:40.

Jesus Krist, vår Frälserman. Tonsats av *L. Osiander*. 0:15.

Wie schön leuchtet der Morgenstern av *M. Praetorius*. 0:25.

Vak upp, min själ, giv ära. Mel. fr. 1587. Tonsats av *David Wikander*. 0:20.

Det är en kostelig ting av *Harald Cederwall*. Den signade dag, julhymn för blandad kör av *Daniel Olsson*. 0:25.

Vid completorium under julen. Tryckt i två färger. 0:75.

G L E E R U P S

HELIG SÅNG

72 hymner för 2-stämmig
barn- och ungdomskör

Under medverkan av *F. Sandberg*
och *D. Murgård* utgiven av
HUGO BLENNOW

2:—

GLEERUPS FÖRLAG, Lund

OLOF HAMMARBERG

ORGELBYGGARE

NYA VARVET

Tel. Göteborg 29 12 60

Tillverkar kyrkoorglar.
Utför alla i yrket förekommande arbeten.
Innehar mästarbrev.

E. A. Setterquist & Son Efr.

ÖREBRO

Sveriges äldsta fabrik
för kyrkoorglar

Tel. fab. 10134. Bost. 18607

H. LINDEGREN

Medlem av SVENSKA ORGELBYGGARES FÖRENING.

*Tillverkar piporglar,
som utmärka sig för största hållbarhet
samt god »orgelmässig» ton.
Mångårig erfarenhet.*

EN BOK OM

BIBELN

av *RAGNAR BRING,*
ANTON FRIDRICHSEN,
HJALMAR LINDROTH,
OLOF LINTON,
ANDERS NYGREN,
ERIK SJÖBERG

Innehåll:

Bibeln i vår tid. Bibelns
enhet. Bibeln och tron.

12: 50, inb. 16: 50

GLEERUPS

ORGELBYGGARE GÖTEBORG

Postadress:

KOMMENDÖRSGATAN 12

Telefoner:

BOSTADEN 14 26 38

FABRIKEN 14 93 38

A. MAGNUSSONS ORGELBYGGERI

GÖTEBORG

Telefoner:

15 12 79, 16 59 29

•

SVENSKT

KVALITETSARBETE

PIPORGLAR

enligt klassiska principer och tillförlitliga konstruktioner med karaktäristisk och ekonomisk disposition och konstnärlig intonation.

Ombyggnader och restaureringar av äldre verk samt anläggningar för elektrisk bälgdrift utföres.

Dispositioner och kostnadsförslag på begäran.